

DIÀLEG

COSES MIG VISTES

50 anys de la mort d'Eugeni d'Ors

ORIOL BOHIGAS

El pròxim 25 de setembre es compliran 50 anys de la mort d'Eugeni d'Ors a l'ermita de Sant Cristòfol de Vilanova i la Geltrú. Ara que som tan generosos oferint homenatges d'aniversari a tort i dret —fins i tot a Dalí!— potser convindria no oblidar Eugeni d'Ors, un personatge tan plurifacètic i aparentment tan contradictori que pot ser examinat profitosament àdhuc amb judicis violentament contraposats. I això —la renovació de les velles polèmiques— em sembla que ens convé a tots plegats.

És cert que durant aquests 50 anys s'han publicat bastants textos sobre la seva vida i la seva obra, alguns d'una importància cabdal com la biografia d'Enric Jardí (1967) i els estudis filosòfics de Norbert Bilbeny (1988) i Mercè Rius (1991), a més de les aportacions puntuals de Barquet, Díaz-Plaja, Fuster, Trias, Pla, Tusquets, Cacho Viu i les reedicions d'Aranguren, Capdevila i altres. El més important, però, per afermar un coneixement directe, és l'acuradíssima edició de l'obra catalana completa que està produint Quaderns Crema des de fa temps, amb participacions crítiques tan importants com la de Josep Murgades, Jordi Castellanos, Xavier Pla i el mateix editor benemèrit Jaume Vallcorba. El millor homenatge a Xènius seria, doncs, forçar —i potser acabar de finançar ben de pressa— l'acabament d'aquesta sèrie.

Malgrat aquests estudis tan valuosos em sembla que encara queden temes per esbrinar en la immensa obra literària i filosòfica —i en l'actuació institucional i promotora de la cultura— d'aquest escriptor excepcional per tantes raons. Almenys, em sembla que ens manca encara una descripció divulgativa que la faci entenedora al públic en general. Per exemple, tal com ha observat Cacho Viu, cal desentranyar el significat sovint erràtic de moltes titulacions i referències constantment utilitzades amb giravolts críptics: noucentisme, imperalisme, nacionalisme, classicisme, arbitrarisme, autoritat, dialèctica i, fins i tot, feixisme i democràcia. Són paraules que els successius exegetes —a favor o en contra— han interpretat a

llur manera, agafant sovint el sentit més immediat, sense sospitar el grau de sofisticació i àdhuc de sarcasme irònic que el deformava i el feia menys precís, més críptic, més ambigu. Segurament, analitzant alhora els diversos episodis vitals i intel·lectuals d'Ors —àdhuc els més contradictoris, com l'afecció a la revolució sindical en contra dels nacionalismes conservadors i liberals, les relacions amb Action Française, les escenografies car-

rinclones de l'època feixista i les de l'època de la Mancomunitat, les declaracions antidemocràtiques, la ideologia del Noucentisme, el protofeixisme, l'heliomàquia, etc.— trobarem el lloc que correspon a cada sentit parcial d'aquelles paraules i en deduirem el recòndit denominador comú. Potser acabaríem d'entendre que la seva vida no volia ser altra cosa que una seqüència poètica, exagerada i

“Em sembla que encara queden temes per esbrinar en la immensa obra literària i filosòfica —i en l'actuació institucional i promotora de la cultura— d'aquest escriptor excepcional per tantes raons”

autoadmirativa, plena de metàfores incomprensibles, amb un rerefons filosòfic més cohesionat i persistent del que les anècdotes biogràfiques deixaven suposar.

Precisament per això cal posar en primera línia el valor purament artístic de la seva literatura. Cal explicar que fou un dels millors escriptors en català de totes les èpoques, segurament el més artísticament amanerat en culturalismes equívocs però també el més revolucionari en l'estructura i en la retòrica, el més contaminat pel

la literatura europea coetània en un moment en que la llengua encara es debatia en una renaixença. L'estil orsià, d'altra banda, també es pot considerar l'extraversió personalitzada dels seus criteris valoratius en el camp de les arts plàstiques. I la seva obra de crítica d'art —diversa, abundantíssima, revolucionària de tan conservadora (“tot el que no és tradició és plagió”)— el situa en el primeríssim lloc d'aquesta especialitat, sense contrincant a tot Espanya.

Quan parlem d'Ors com a crític d'art, gairebé sempre ens referim a l'època castellana que arrencà amb l'excel·lència insòlita de *Tres horas en el Museo del Prado*, però cal reconèixer que les bases conceptuals foren totes constituïdes a Catalunya. No fa gaire, Quaderns Crema va publicar un text inèdit, desgraciadament incomplet, escrit entre 1923 i 1925, —anys de la primera estabilitat madrilenya, però amb intenció de servir encara uns interessos catalans, impulsat per Lluís Plandiura i la seva col·lecció— sobre *Cincuenta años de pintura catalana*, segurament la visió més completa del

tema, feta amb els mateixos elements analítics que *Tres horas* i, fins i tot, el posterior *Tres lecciones*. ¿Quin altre filòsof d'aquest país —o quin altre periodista— ha mostrat una visió tan clara i definitiva en la crítica d'art? I en la interpretació de l'arquitectura, ¿qui l'ha superat? No és aquest el lloc ni l'oportunitat de resumir tots els aspectes transcendents de l'obra d'Ors. Però sí, potser, el d'alertar —referint-ho al cinquantenari de la mort— sobre la conveniència d'acabar d'aclarir-ne molts aspectes que encara no ho estan i que poden servir de referència pels esdeveniments de l'actualitat i del futur immediat. Per una sèrie de casualitats vaig veure de prop els últims anys d'Ors i les seves estades a Vilanova, els tradicionals sopars a la Barceloneta en la data del seu aniversari, l'intent de recreació de l'àngel de Barcelona, l'homenatge a Adrià Gual, l'esforç per recuperar les bones relacions amb Catalunya i de refer la seva posició política personal i allunyar-la dels errors primoderiveristes i franquistes, la il·lusió per la publicació de l'obra completa catalana que inicià Selecta, i una esplendorosa bonhomia molt diferent del mal geni i l'egotisme de què l'han acusat potser amb exageració interessada dues o

tres generacions de polítics i intel·lectuals catalans que no van aconseguir d'entendre'l. Potser cal rellegir allò que va escriure a *La Vanguardia* l'any 1944 quan el van fer fill adoptiu de Vilafranca: “La saba del terror de Vilafranca / m'empenyia a enfilarme a d'altres cels / i a l'hora de florir l'última branca / tot d'un cop em floren les arrels”.